

منظری آیینی در شهر تاریخی «عقدا»

shjavadi@ut.ac.ir

شهره جوادی، استادیار گروه مطالعات عالی هنر، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران

«عقدا» در ۴۰ کیلومتری شمال غربی اردکان و کنار جاده یزد-اصفهان قرار دارد و تاریخ آن به پیش از اسلام بازمی‌گردد. غار باستانی «شکفت یزدان» روزگاری نیایشگاه میترا و آناهیتا بوده و سال‌ها در این غار از آتش مقدس «ورهرام» که از معبد آناهیتا در کنگاور به این مکان منتقل شده بوده، نگهداری می‌شده است. این مکان مقدس هم‌ساله پذیرای پارسیان هند و زرتشتیان ایران است که شبی را در غار به‌سر می‌برند و مراسم خاصی را اجرا می‌کنند.

شهر بازسازی‌شده عقدا، تا حدی نشانه‌های جالب و دیدنی از تاریخ کهن را به نمایش می‌گذارد. در کوچه پس‌کوچه‌های این شهر، خانه‌های قدیمی، کوچه‌های باریک آشتی‌کنان، ساباط‌ها و درهای زیبای چوبی با کوبه‌های قدیمی، منظری آشنا و دلنشین را به‌وجود آورده است که بی‌اختیار ما را به گذشته‌های دور و عصر آیین‌های با شکوه و کارساز رهنمون می‌سازد. در این شهر کوچک

زرتشتیان ساکن عقدا، آتشدان در مرکز هر محله داشتند که هنگام اعیاد و مراسم نیایش، در آن آتش می‌افروختند و گرداگرد آن به جشن و شادی می‌پرداختند. این سنت کهن، خاستگاه مراسم مشابهی است که امروز توسط مسلمانان به گونه‌ای دیگر برگزار می‌شود.

با معماری مردمی، بکر و زیبا به منظری آیینی بر می‌خوریم که در هیچ یک از نقاط ایران برجای نمانده است. محله‌های مختلف با گذر از کوچه پس‌کوچه‌های باریک به مرکز تجمع یا میدانچه‌هایی می‌رسند که ناخودآگاه بیننده را می‌خکوب می‌کند. نکته جالب توجه و استثنایی در مرکز هر محله، منظری است از ستون استوانه‌ای شکل به قطر تقریبی ۵۰ سانتی‌متر و ارتفاع یک متر از گچ سفید که بر فراز آن آثار آتش و دود نمایان است. در نزدیکی این ستون سفید، دو پله کوتاه منبر مانند از گچ سفید قرار دارد. نمای زیبای این دو عنصر سپید در میان دیوارهای کاهگلی، فضایی نمادین و دلپذیر را به نمایش گذاشته است. این عناصر در شهر چندین بار تکرار شده است. از اهالی جویا شدیم که داستان چیست؟ گفتند: این آتشدان‌ها به روزگار گذشته و مراسم و اعیاد زرتشتیان بازمی‌گردد که دیر زمانی در اینجا زیسته‌اند و امروز کم و بیش حضور دارند و گاه برای تجدید خاطرات نیاکانشان به این دیار می‌آیند. در گذشته در اینجا آتش می‌افروختند و مردم گرداگرد آن به نیایش و جشن و شادی می‌پرداختند. امروز نیز این سنت کهن با شکل دیگر و تعبیری اسلامی برگزار می‌شود. ۱۰ روز پیش از محرم مردم در این میدان جمع می‌شوند و گرداگرد آتش به عزاداری حضرت حسین بن علی (ع) می‌پردازند. نوحه‌خوان و مداح که از اهالی محل است، بر منبر گچی یا همان پله‌های سفید می‌نشیند و ذکر مصیبت می‌خواند.

در شهرهایی چون نائین، زواره، سمنان، دامغان، حسینیه‌ها و تکایای بدون سقف که میدان یا مراکز تجمع هستند، سکویی در وسط دارند و همین مراسم را با حضور مردم اجرا می‌کنند. اما برپایی مراسم عزای حسینی در جوار آتش، تداوم رسمی دیرین است که با محتوایی نو در عقدا برگزار می‌شود.

پی‌نوشت

www.aqda.ir

آتشدان و منبر در یکی از کوچه‌های شهر که بازسازی شده است.

